

տագայ երեք ժուժերն էին այժեամն ,
ամբողջ խող մը , կարոտով և քացա-
խով եփուած թառափ , ուլ մը , երկու
սագի ձագ , տասուերկու վառեակ , տա-
սուերկու աղաւնի , վեց ճագարիկ , եր-
կու ճայ , նապաստակ մը , փորը լեցուած
գէր որձատ մը , ոգնի մը , չորս ոսկե-
փայլ հաւեր ձուի դեղնուցով՝ որոնց վը-
րայ ցանուած էին շաքարոտ սամթի հա-
տիկներ , ճերմակ սեր , ելակ , վերջա-
պէս վարդեջրոյ մէջ պատրաստուած
սալորներ : Ասոնցմէ դուրս հինգերորդ
ժում մ'ալ կար եփուած զինիներու և
համեմներու , որ էին բանդակներ և ա-
նուշ քաքարներ : Քաքարները եղջերու-
ներ և կարապներ կը ներկայացնէին ,
որոնց վղէն կախուած էին մեծերուն և
ղղկատէրներուն զինանշանքը : Իւրա-
քանչիւր ժումի միջոցները և աղանդե-
րին ժամանակ , աճարարները նորէն
կը հնչեցնէին իրենց երգերը և հետզհե-
տէ այլեայլ խաղեր կ'ընէին 'ի հաճու-
թիւն կոչնականաց , որ վերջապէս բաժ-
նուեցան իրարմէ , յետ մէկմէկու հետ
մրցելու թէ ով ամենէն աւելի կրնար
լեցնել և պարպել ըմպանակ մը՝ զոր
սեղանին չորս կողմը ձեռքէ ձեռք կը
քալցնէին և ուսկից խմեցին ասպետ-
ներն ու իրենց տիկնայքը :

Մոռցայ ըսելու որ դղեկին դրան ե-
րէցը սեղանին ծայրը կեցած սովորա-
կան աղօթքն ըրեր էր ուտելու նստե-
լէն առաջ , որուն պատասխան տուեր
էին բոլոր հրաւիրեալք բարձր ձայնով ,
և թէ կերակուրին ետքերը ոտք ելաւ ու
դարձեալ աղօթքով լմնցուց սեղանը :

Գերմանիա և իր քաղաքական և ուր
ընթացքը .

Եւրոպայի և մասնաւորապէս Գաղղիոյ
հիմկու քաղաքական մեծագոյն շահերէն
մէկն է գիտել անցեալ տարի Գերմանիա
եղած խռովութեան վախճանները և թէ
ինչպէս յարգիւնս պիտի գայ գերմանա-
կան միութիւնը . արգեօք Գերմանիա հե-

տախաղաղ պիտի ծածկէ զԲրուսիա թէ
Բրուսիա զԳերմանիան . ահաւասիկ սոյն
հարցմանս այսպէս կամայն որոշուելէն
պիտի ծնանին բոլորովին տարբեր արգա-
սիքներ , թէ Գերմանիոյ և թէ իր դրա-
ցի ազգերուն , թէ խաղաղութեան և թէ
պատերազմի ու ընդհանուր յառաջագէմ
քաղաքականութեան : Կարծենք թէ ներ-
կայ նիւթիս վրայ բաւական պայծառ լոյս
մը կրնան ծագել Գաղղիացւոյ մը գրած
խորհրդածութիւնները , որ վերջերս պտը-
տեցաւ Գերմանիա չէ թէ իբրեւ սոսկական
ուղեւոր՝ այլ խորագին և անկողմնասէր
քաղաքագէտ մը , ու իրեն կարծիքները նա-
մակի ձեռով հաղորդեց Հանդէս երկուց
Աշխարհաց (Revue des deux Mondes) օրա-
գրին խմբագրութեանը ուսկից թարգմա-
նուած է յօդուածս :

20 Յուլիս 1867

Գերմանիա երթալէս առաջ խոստա-
ցեր էի որ հրամանքիդ գրեմ զգացած
տպաւորութիւններս . խօսքիս վրայ կե-
նալու համար է որ գրիչը ձեռքս կ'առ-
նում , վասն զի մէկ կողմանէ ուղեւորու-
թիւնս այնպէս արտորնօք եղաւ որ տը-
պաւորութիւններս շատ անկատար պէտք
է ըլլան , ուրիշ կողմանէ ալ այնպէս
զանազան , և գրեթէ այնպէս հակասա-
կան են որ կը վախնամ թէ նամակի մը
օրինաւոր սահմաններէն անցնիմ : Յի-
րաւի Գերմանիոյ մէջ ոգիները դեռ կը
ծփան այն խոր շփոթութեան մէջ յո-
րում ձգեցին զիրենք անցեալ տարւոյն
դիպուածները . վիճակ , զաղափար , և
ինչուան սկզբունք , ամէն բան տակնու-
վրայ ևղաւ , և ոչ ոք ստոյգ գիտէ թէ
նոր կացութեան մէջ որ բանն է երկիւ-
ղալի և որ յուսալի :

Մակայն մէկ գործ մը միայն ամէն-
քը կը խոստովանին թէ անդարձաբար
լրացած ըլլայ , այսինքն Գերմանիոյ միու-
թիւնը Բրուսիոյ նախադահութեան
տակ . իւրաքանչիւր ոք կը հպատակի
կամայ ակամայ . երկուշուրքիւնը և երե-
քուշիւնը պատմական յիշատակարան-
ներու կարգն անցան , գերմանական
կայսրութեան և իր հին սահմանադրու-

Թեանց քովը : Անտարակոյս Գերմանիոյ միութիւնը դեռ կատարեալ չէ, և ոչ մանաւանդ հաստատապէս ամրացած . կրնանք ենթադրել որ հարաւային տէրութիւնները իրենք ալ պիտի մտնան 'ի զոգ գերմանական ազգին, և թերեւ հեռի չէ այն օրը յորում Աւստրիոյ տան գերմանական կալուածներն իսկ գտնան հոնտեղ իրենց ազգեցութեան իրաւացի մասը, բայց հիմկու հիմա կամեցողութիւնը և սկզբնաշարժութիւնը բոլորովին բրուսիոյ սեփական են : Նա է որ Սատովայի մէջ գլխատեց այն հարիւրգլխեան հիդրան, որ Լաֆոնդէնի ժամանակէն 'ի վեր կը ծաղրուէր . յաղթութեամբ պսակեալ և միայն մնացած, իրեն ետեւէն քաշեց ամբողջ գերմանական մարմինն հանդերձ վիշապին հարիւր ազինքերովը : Այսպիսի մեծ յաջողութիւն մը շլացուց բոլոր Գերմանացիները . Բրուսիոյ յաղթանակէն աւելի կը հրաշանան իրենք այն նախատեսութեան և յանդգնութեան խառնուրդին վրայ որ զրոյժ եղաւ իր պաշտօնէից քաղաքագիտութեանը և զօրավարներուն ռազմայարգար հանճարոյն . այս դոյզնագիւտ յատկութիւններս համեմատեցին վեննայի արքունեաց դանդաղութեանցը, անխոհմութեանցը, տարաբաղդ պատրանքներուն, գերմանական ժողովոյն ծիծաղելի տկարութեանը, և իրենց ազգային անձնասիրութիւնն որ այս վերջի ժամանակներս սաստի՛ջ մահացած էր, ազադակել տրւաւ իրենց թէ « Հոն է մեր առաջնորդը » :

Գաղղիացիք բաւական չեն ըմբռներ թէ որչափ ծանր նստան Գերմանիոյ այն անձնասիրութեան վիշտերը գորոնք հարկադրեցաւ կրել շատ տարիներէ 'ի վեր : Ազատական շարժումը ինչուան 1849 նախ և առաջ օրինաւոր, յետոյ խռովայոյզ ձևոյմըներքեւ եղած էր միութեան բաղձանաց բացատրութիւնը : Գերմանիա ճնշուելէն ետքը միշտ փոճ տեղ սպասած է այն արտաքին մեծութեան զոր ինքնիշխան կառավարութիւնները չեն մոռնար խոստանալու

նուաճեալ ժողովրդոց, և ամէն անգամ որ եւրոպական խնդիր մ'որոշուեցաւ Գերմանիայէն դուրս, Գերմանիա անձնական թշնամանք մը համարած է զայն : Խրիմու պատերազմին ատենը յորում իրեն համակրութիւնքը մեզի հետ էին, իրեն ազգեցութիւնը չէզոքացած տեսաւ Բրուսիոյ և Աւստրիոյ հակառակութեամբը : Յետոյ 1859ին ուզեց որ մեզի դէմ կռուին մէջ մտնէ, բայց ամիսներ անցան Գաշնակցութեան անիւներն ու ճախարակները ղշարժելու համար, և երբ հուսկ ուրեմն սոթթուեցաւ որ գործք մը տեսնէ, Աւստրիա որ միշտ նախանձորդ էր Բրուսիոյ, փութացաւ առիթն իրմէ յափշտակել Վիլլաֆրանդայի հաշտութիւնը ստորագրելով : Պատը Պիամաըք պաշտօնի մէջ մտնալէն ետքը, Գերմանացիք իմացան որ գերմանական քաղաքագիտութիւն մը կար. անկից է իրեն ժողովրդականութիւնը : Հոյզայնի խնդիրը փարատուելով իրաւասութեան ամպերէն որ ցայնվայր պատեր էին զինքը, առաջարկուեցաւ համարձակութիւն իբրեւ ազգային փառասիրութեան խնդիր մը և որոշուեցաւ բռնաբար՝ յարհամարհանս գրեթէ բովանդակ եւրոպայի բողոքներուն : Գերմանացիք անտարբեր ըլլալով գործողութիւնն առաջ տանելու նորանշանկերպին վրայ, ողջունեցին խնդրոյս բռնի լուծումը իբրեւ փառաւոր վրէժխնդրութիւն մը 1856ի և 1859ի դաշնադրութեանց : Այնուհետեւ գերմանական քաղաքագիտութիւն մը կար . բայց ո՞վ պիտի ըլլար անոր ներկայացուցիչը : Աւստրիա որ նոյնպէս փառասէր էր բայց ոչ Բրուսիոյ չափ հնարիմաց, կը պահանջէր որ այս դերս (rôle) իրեն տրուի, զոր հակառակորդին չթողլու վախճանաւ, Սուիսերինոյէն ետքը պատերազմը դադրեցուցած և յետոյ Յրանգֆորդ մեծ ճիգ մը թափած էր միաւորական շարժման գլուխ անցնելու համար : 1864ին խօսքը մէկ ըրաւ Բրուսիոյ հետ որ գերմանական ժողովը մէկզի ձգուի իբրեւ մնացած վերարկու մը որ ալ չէր կրնար ծածկել իրեն փոթերուն

տակ մրցող երկու ըմբիշները . հասեր էր վայրկեանը յորում համբերութիւն պիտի բացուէր այս անճողողարելի մեծամարտութիւնս : Այն օրէն ետքը յորում երկու ոխերիմները զիրկ ընդ զիրկ զիրար բռնեցին, գերմանական դաշնակցութեան չէնքը որ սառաներ էր իրենց հարուածներէն՝ տապալեցաւ, և Սատովայի օրը խանգարեց բոլորովին այն հաւասարակշռութիւնը որուն վրայ հաստատուած էին ինչուան ան ատեն բոլոր գերմանական խնդիրները : Յետոյ Պ. տը Պիսմարք կրցաւ տալ Գերմանացւոց իրենց ամենէն աւելի փափաքած բանը, որ էր իրենք զիրենք Եւրոպայի մէջ մեծարգի տեսնալու գոհութիւնը : Բրուսիոյ ամբարտաւան ընթացքը որ անտանելի է նոյն իսկ Գերմանացւոց երբ որ համը կ'առնուն, պարծանքի նիւթ մ'է իրենց համար երբ որ կը տեսնան որ օտարներու վրայ կը քալէ : Ատենք թուրինգիոյ կամ Ռայսի (Reuss) իշխանութեանց բնակիչը գետին անցնելու պէս կ'ըլլար Գաղղիացւոյ կամ Ռուսի մ'առջև . կը կարծէր թէ ասոնք իր գլխէն վեր կ'ելլէին իրենց երկրին բովանդակ մեծութեամբը . հիմա տարտամ և բանաստեղծական սէր մը պահելով հանդերձ իրեն անձուկ հայրենեացը¹, կը սոնքայ դաշնակից վարչութեան մը բնօր կրելուն որուն խօսքը գետին չիյնար Եւրոպայի խորհրդարաններուն մէջ, և ալ աւելի արժանի կը սեպէ ինքզինքը մեծարանք, յարգութիւն և երկիւղ ընդունելու : Նոյն իսկ ասոնք որ նոր դաշնակցութիւնը կազմելու համար ամենէն աւելի կորուստով ելան՝ հազորդ են սոյն զգացմանս . և ասով կը մխիթարուին դառնագոյն զոհերուն մէջ ալ :

Կրնանք ուրեմն համարիլ թէ Գերմանիոյ միութիւնն եղած ըլլայ . բայց արդեօք Գերմանիա պիտի ընկղմէ զԲրուսիա թէ Բրուսիա զԳերմանիա . այս է հիմակուան ծանր խնդիրը : Բրուսիա ըսելով հասկնալու է բրուսիական կա-

ռավարութիւնն հանդերձ իր դիւանակալական (bureaucratique) աւանդութիւններովը և հին բացարձակութեամբը, իր բանակովը որ թէպէտ ռամկական զօրաժողով մ'է, բայց բոլորովին ազնուապետական սպաներու խումբի մը ձեռքի տակը, — գործունեայ և հնարագէտ վարչութիւն մը, բայց 'ի բնէ կարգ սիրող և ինքնիշխան ու խիստ մէտ կեսարեան դպրոցին դրօշուցը տակ մտնալու . վասն զի բրուսիացի ժողովուրդը որ առաջին է Եւրոպայի մէջ իր կրթութեամբը, ժրութեամբը և ճարտարութեամբը, և ամենէն աւելի ունի ընկերակցութեան ոգին, չկրնար երաշխաւոր ըլլալ իր բարուցը և յօժարութեանցը ասանկ քիչ համաձայն վարչութեան մը :

Իսկ Գերմանիա օդը ելած դաշնակցութիւն մ'է . դաշնակցութեան ոգին դեռ ևս կենդանի է հոնտեղ particularismus տղայական անուամբ, չէ թէ միայն գաղափարներ կամ աւանդութիւններ կը ներկայացնէ այլ մանաւանդ հզօր և այլ և այլ շահեր . անկախութենէն զատ՝ տեղական կեանքն և այն մտաց և գործունէութեան բազմաթիւ փոքրիկ կեդրոններուն պահպանութիւնն է որ մեծապէս օժանդակ եղան Գերմանիոյ յառաջագիմութեանցը : Այս ոգին Բրուսիա ալ կը գտնուի որովհետեւ Հռենոսցի մը, Վեստֆալեացի մը միայն բրուսիական անունն և նըշանազգեստն ունին զոր կը հագնին 'ի ծառայութիւն Գուլիէլմոս թագաւորին . հանդերձ այսու՝ սաստիկ առանձնասէր և սաստիկ Գերմանացի են, և թէպէտ բրուսիական վարչութիւնը կեդրոնացուցիչ բոլոր կանոններուն հակառակ խնայած է իրենց, ինչուան թողու որ Գաղղիայէն առած օրէնքներով վարուին, իրեն տիրապետութիւն միշտ դժխիւրմբերելի անցք մը կը համարին և կը սպասեն այն ժամանակին յորում բրուսիացւոյ անունն անհետ ըլլայ Գերմանացւոյն առջև :

Մեր ապագայ վերաբերութիւնքը Գաղղիոյ մերձակայ ժողովրդոց հզօրա-

¹ Գերմաներէն Das engere Vaterland.

դունին հետ՝ սոյն խնդրոյս Բրուսիոյ և Գերմանիոյ մէջ որոշուելու եղանակէն կը կախուի: Եթէ Գերմանիան ընկղմէ զԲրուսիա, ան ատեն Եւրոպայի միջնաշխարհը պիտի տեսնանք ազգ մը զոր իւր շահերը, սովորութիւնները և գաղափարները բնականապէս պիտի մղեն ազատ սահմանադրութեանց հաստատութեանցը, որոնց թերեւ օրինակը պիտի տայ մեզի և անշուշտ եռանդեամբ ետեւէս պիտի գայ այն ճամբուն մէջ, թէ որ իրմէ առաջ մտնալու բախտն ունենանք. ընկերական մարմին մ'է որ ամէն կարեւոր տարերքն ունի ժողովուրդ մը ազատ և այլ և այլ շահերով կազմեալ ընելու համար, որով չկրնար խիթալի ըլլալ, ազգ մը որ հաւանօրէն մեզմէ աւելի զինուորական բայց նուազ պատեւրազմիկ պիտի ըլլայ. իրեն ներքին բարօրութիւնը զարգանալով և իրաւացի ազգեցութիւնն ալ դուրսը ճանչցուելով, կրնան ժամանակաւ ապագային համար խաղաղութեան գրաւական ըլլալ: Կարծեմ թէ պէտք է մտադիւր ընդունինք զանոնք, թէ և քիչ մը ցաւինք հին ճղճղած Գերմանիան կորսուած տեսնալուս: Ինչ որ ալ ըլլայ պէտք է նախամեծար համարինք զայս քան թէ Գերմանիա Բրուսիոյ և Աւստրիոյ մէջ բաժնուի, բաժանմունք մը որ մեր սահմանագլխոց վրայ կրնայ դնել երկու պետութիւններ որ միշտ պատրաստ են ըզմեզ վտանգի մէջ դնելու իրենց կռուելուն ատենը, որպէս զի մէկէն ձգեն ըզմեզ և վերջապէս միանան մեզի դէմ, վախնալով որ չըլլայ թէ մի քան զմի նուազ գերմանացի երեւան:

Ընդհակառակն եթէ Բրուսիան ընկըղմէ զԳերմանիա, ան ատեն կեսաբականութիւնը կը հաստատուի բովանդակ միջին Եւրոպէի մէջ: Այս կառավարութեան ծանրութիւնը, գերմանական բարուց հետ ունեցած հակառակութիւնքը, այն բազմաթիւ շահերը զորոնք ոտքի տակ պիտի առնու, ճշմարիտ ազատական բաղձանքները խղճելու հարկաւորութիւնը՝ ազգային անձնասիրութե՛ն չափազանցութեանց իրաւ

ւունք տալով, ամենայն ինչ պիտի ստիպէ զինքը որ օտարազգւոյն նկատմամբ անհանդարտ, սպառնալից և գոռացող քաղաքագիտութեան մը հետևի. ասիկայ թէ Եւրոպայի խաղաղութեան համար մշտնջենաւոր վտանգ մը պիտի ըլլայ և թէ ազատական կողմին դժնդակ հարուած մը:

Որո՞նք կողմ պիտի որոշուի այս խընդիրս. առանց ապագայ լուծումը գուշակել կարծելու կրնանք անոր այլ և այլ տարերքը նշանակել: Բրուսիական դրութեան նպաստաւոր են իրեն յաջողութեան առաւելութիւնը, յաղթութեան իրաւունքը, ապագային վստահութիւնը և իրեն հակառակ եղած բոլոր տարերքներուն վերջին բաժանմունքը: Պ. տը Պիսմարքի յաղթանակը չէ թէ միայն Բրուսիոյ կուսակցութիւնները քայքայած է, այլ և ամբողջ Գերմանիոյ մէջ. այս պաշտօնեայս սկզբան քանդեց այն կուսակցութեան հիմը զոր ինքը կը ներկայացնէր. յիշաւի նա որ համաշխարհական քուէարկութիւն կը գործածէ, որ երբեմն ազգաց իրաւանց վրայ կը խօսի և դեռ վերջերս համարձակեցաւ իտալիոյ ձեռք տալու, միահեծան կողմին ազատագէմ գլուխն էր. Բրուսիացի օրինաւորներուն (légitimiste) սոսկումը կրնայ մակաբերուիլ. սակայն թագաւորին հնազանդութիւնը իրենց առաջին սկզբունքն ըլլալով, երբ տեսան որ ինքը ձեռնտու էր Պ. տը Պիսմարքին ուրիշ բան չմնաց ընելիք բայց եթէ ետեւէն երթալ: Թշնամի այն ամէն բանին որուն ընդհանրապէս խռովութեան անունը կու տան, թշնամի իտալական տէրութեան, թշնամի Բրուսիոյ բարգաւաճանացը որ պիտի տկարացնեն իրենց առանձին ազգեցութիւնը, տեսան որ այն մարդը զոր իրենք հաներ էին իշխանուէ գազաթը՝ ոչնչացուց զիրենք: Պ. տը Պիսմարք ան ատեն դարձաւ ազատական կողմը և խլեց ձեռուր ներնէն այն զէնքերը որոնցմով ինչուան ան ատեն իր հետը կռուեր էին: Երեք տարի արձակ համարձակ յոխորտաց երեսփոխաններուն ժողովոյն դէմ, յո-

րում մեծագոյն մասն ազատականք էին, և որ սին 'ի սնոյ խօսքերով պատասխանեցին այն պաշտօնէին՝ որ ոտնակոխ կ'ընէր իրենց սահմանադրական արտօնութիւնները: Յետ ցուցնելու համօրէն աշխարհի թէ որչափ տրկար էր գործողութեան մէջ ազատական կողմը, օգտակար սեպեց որ օր մը իրեն տեղն անցնի: Ազատական գաղափարները միութիւն մը սեպելով հանդերձ, որուն զոհ է յիշ գարը, ճանչցաւ այս միութիւնը շողոքորթելուն հարկաւորութիւնը և ասոր համար ընտրեց յաղթութեան ժամը: Սատովայի երկրորդ օրը երբ որ երկիրը դեռ պատեւրազմին տպաւորութեանցը յուզմունքներուն մէջ՝ ժխտեւ էր ընտրելու այն մարդիկը որ ինչուան ան ատեն պընդութեամբ պաշտպանեւ էին իրեն իրաւունքները, Պ. տը Պիսմարք երեցաւ խորհրդարանն՝ անփնասութեան օրէնք (bill d'indemnité) մը խնդրելու. ասիկայ վերջայեցիկ (rétrospectif) մեծարանք մ'էր որով բրուսիացի պաշտօնեայն կը գնէր իր հին հակառակորդներուն ծառայութիւնը. օրէնքը հաստատուեցաւ և անկէ զատ հարուստ թուշակ մը կապուեցաւ պաշտօնէին: Պ. տը Պիսմարք ալ աւելի առաջ երթալով այս ճամբուս մէջ, քաջութեամբ ձայն տրւաւ համաշխարհական քուէարկութեան յընտրութիւն սահմանադրական ժողովոյն: Աս անգամ՝ ազատականները բան չունեցան ըսելիք. անօգուտ և վերացեալ վիճաբանութեամբք վարժ ըլլալով ձեւերը սկզբունքներէն չզանազանելու, այնպէս զեղծած էին համաշխարհական քուէարկութիւն և ազգային միութիւն բառերով որ չտեսան թէ ինչպիսի խորամանկութիւն ծածկուած էր բրուսիացի նախապաշտօնէին առաջարկութեանը մէջ. ինքզինքն ազգային և ազատական անուանող կողմը գրեթէ բոլորովին իրեն ետեւէն գընաց: Ազգային Միաբանութեան (National-Verein) զօրաւոր ընկերութիւնը Պ. տը Պիսմարքի ձեռքը կոյր և մաշ գործի մ'եղաւ: Մի և նոյն ժամանակ

կը ջանար կտրել այն կառավարութեց արմատներն որոնց կենաց ապահովութիւններ կը բաշխէր՝ փոխարէն իրենց նոր դաշնակցութեան մէջ մտնալուն. կը դղրդէր իրենց ժողովրդականութիւնը նոյն զինուորական պարտքերը վրանին դնելով ինչ որ կային բրուսիական գաւառներուն մէջ: Ասանկով գերմանական փոքրիկ տէրուէցծակերքերը գրեթէ եռապատիկ աւելցան. օրինակ իմն, Սաքս-Գոպուրկի դքսութիւնը քանի մը տարի առաջ դաշինք դրեր էր Բրուսիոյ հետ որ իրեն մէկ երկու զօրաց գունդեր տայ, և իրենց դարմանին համար տարուէ տարի կը հատուցանէր Բրուսիոյ 80 թալէր (300 ֆրանգ). բայց այս թեթիւ գումարս ուրիշներուն խանձմ'ըլլալու պէս շնորհուեր էր դքսութեան այն ատեն յորում Բրուսիա դեռ կրնար վախնալ որ Աւստրիա ևս աւելի բարձրացնէ զինը: Այսօրուան օրս Բրուսիա կը պահանջէ դքսութենէն 170 թալէր (637 ֆրանգ 50 սանդիմ) նոյն պատճառին համար: Գերմանական դաշնակցութեան Սաքսոնիոյ մեծ դքսութենէն պահանջած գումարն էր տարին գրեթէ 240,000 թալէր (900,000 ֆրանգ). նոր զինուորական վիճակն ուղիքի վրայ բռնելու համար պէտք է որ այսուհետեւ վճարէ 800,000 թալէր (3 միլիոն ֆրանգ): Գերմանական փոքրիկ վարչութիւնները կրցած էին իրենց քաշել ժողովրդեան սիրտը թեթեցընելով զիրենք տարապայման տուրքերէ որ կը ծանրանային իրենց զօրաւորագոյն դրացեաց վրայ. Բրուսիոյ առաջին հոգն ան եղաւ որ ձեռուրներէն յափշտակէ այս առաւելութիւնը և այս յատկութիւնը:

Այսպիսի մեծ շփոթութեան մէջ բրուսիական դրութիւնն որ վստահ է իր անասնութեան ուժոյն վրայ, հարկաւորութեան մը պէս Գերմանիոյ դէմը կը կանգնուի. սակայն պէտք է որ պատեւրազմի երկու բոլորովին տարբեր շարժմանց դէմ, որոնք հաւասարապէս հակառակ են իր տիրապետութեանը, մէկը հիւսիսային կողմն որ կեդրոնացուց-

ման դէմ է. — միւսը որ կը ձգէ հարաւայիններն դէպ'ի նոր դաշնակցութիւնը:

Առաջինը դիւրաւ կը մեկնուի. Գերմանիոյ արդի վիճակը ազգային անձնասիրութիւնը գոհացուցած է. մէյմը աս կէտը հասնելէն ետքը, բոլոր աւանդութիւնները և տեղական կարգադրութիւնները և առանձին շահերը բրուսիական դրութեան միակերպութեանը զոհելու հարկաւորութիւնը չեն տեսնար: Ասանկով անոնք որ ամենէն աւելի փափաքած են բրուսիական հեգեմոնութեան, այսօր կը խոստովանին որ այս ճամբուս մէջ կանկ առնելու ժամանակն հասած է, և պզտիկ տէրութեանց մէջ սակաւագոյնք կ'ուզեն Բրուսիոյ հետ միաձոյլ խառնուիլը յետ կամօր կամ բռնի հիւսիսային դաշնակցութեան մէջ մտնալուն: Իրենց մայրաքաղաքները դիտեն թէ ինչ կորուստ պիտի ընեն բրուսիայի երկրորդական քաղաքներ դառնալով. նոյն իսկ համալսարանները որ միշտ միաւորական գաղափարին գլխաւոր վառարաններն եղած են, չեն ուզեր Պեուինի դիմաց գլուխին խոնարհեցնել: Պզտիկ քանակներուն մէջ Բրուսիոյ բանակին դէմ կամ ոխութեան կամ նախանձու զգացմունքներ կը գտնես. վերջապէս կառավարութեան շատ պաշտօնատեարքը խիստ աղէկ դիտեն որ միաբանութեան վախճանը պիտոր ըլլայ հեռացնել զիրենք որպէս զի ստորին պաշտօններուն մէջ մտնան, և ամէն տեղ բարձրագոյնները բրուսիացի պաշտօնատեարց յանձնել: Իսկ ժողովրդեան մեծ մասը կը վարանի. կարծես թէ Բրուսիա կ'ըսէ իրենց. « Որովհետեւ բրուսիացի հրապատակաց բոլոր ծանրութիւններն ունիք, աւելի աղէկ է որ բոլորովին բրուսիացի ըլլաք, որով և հաղորդ առաւելութեանցը »: Բայց ամէնքը կը վախնան իր վարչութեան դեպքոտ կերպերէն. դաւառներուն մէջ ամէն տեսակ դէմն ելած դժուարութիւնները մերձակայ երկիրներուն միութեան կողմն եղողները չեն խորախուսեր: Իրօք հիւսիսային դաշնակցութեան պզտիկ տէրու-

թեանց մէջ չկայ այն մեծ տնտեսական մեքենայն որ կարեւոր է կեդրոնացուցիչ ինքնիշխանութեան հաստատութեանը և սակայն չկրնար հաստատուիլ ոչ դիւրով և ոչ շուտով:

Հասարակաց կարծեաց շարժումն ներհակ կերպով է Գերմանիոյ հարաւակողման տէրութեանց մէջ, որոնց վրայ սաստիկ ծանրացած է այն առանձնութիւնը որուն դատապարտուեցան Բրակայի դաշնադրութեամբ: Մայնի գիծը՝ զոր անկեղծութեամբ ծրագրեց Պ. ար Պիսմարք վախճալով որ խիստ ճապղի և թուլանայ բրուսիական տարրը, Գերմանացուցմէ մեծ բանի տեղ դրուած չէ. աս խնդիրս ուրիշ կերպով չկրնար լուծուիլ բայց եթէ մէկ եղբրը բրուսիացի, մէկալն աւստրիացի պահանջներ կեցընելով. սակայն յետ միանգամ աւստրիական իշխանութիւնը ջախջախելու, Բրակայի պայմանադրութիւնը հարաւային տէրութեանց համար տեսակ մը ապաշխարանք էին՝ որ երբ և է վրաներէն պիտի վերցուի: Հարաւային Գերմանացիք կրնային Բրուսիոյ զինուորական տիրապետութեան դէմ կռուիլ՝ Գերմանիոյ մէջ ազատութեան ախոյեաններն ըլլալով, և նմանիլ Զուիցերիոյ և Պելճիոյ որ զօրաւոր դրացիներու մօտ՝ նիւթական տկարութիւնին իրենց բարեկարգ վարչութեամբը կը բարձրացնեն. ներելի է տարակուսիլը: Դրօշ մը ծածանել տալու համար, նոյն իսկ ազատութեան դրօշը, քամի մը պէտք է, և բնաւ շունչ մը պիտի չգար սաւառնեցընել այն նշանը զոր հարաւային տէրութիւնները կրնային կանգնել Բրուսիոյ դէմ: Ինչ ըլլայ ըլլայ՝ իրենց կառավարութիւնները մէկ վայրկեան մ'ալ մտքերնէն չանցուցին որ այսպիսի յանդուգն գործոյ մը ձեռք զարնեն. հիւսիսային և հարաւային Գերմանիան մի և նոյն ազգ են, և զիրենք հերձանողը կրօնական խնդիրը չէ:

Դիմացդ բեր, զոր օրինակ, Հոենոսի ձորագաւառը և մերձակայ երկիրները. հարաւային կողմը Պատէն, Տարմշատ

և վիւրդէմպէրկ մեծաւ մասամբ նորա-
ղանդ են, մինչդեռ հիւսիսակողմը հոե-
նոսեան գաւառները և վեսդֆալեա
գրեթէ բոլորովին ուղղափառ են : Գեր-
մանիոյ հարաւակողմը հիւսիսայնայն
հետ իր կապերովը կ'ապրի . իրեն ա-
րուեստակեալ մայրաքաղաքները՝ Գար-
լըսրուհ, Շդուդկարտ և Մոնազոյ , իր
կայսերական քաղաքները՝ Ռադիզպոն ,
Սկսպուրկ ևնոյն իսկ ճարտարագործն
Նիւրէմպէրկ , իր Հայտէլպէրկի միակ
համալսարանը , չեն բաւեր իրեն յա-
տուկ կեանք մը տալու : Վաճառակա-
նութեան կողմանէ ալ նայելով հարա-
ւը դարձեալ չկրնար բաժնուիլ հիւսի-
սէն , ուր են մեծ և բանուկ քաղաքնե-
րը , ճարտարութեան կեդրոնները , միով
բանիւ ծովային դռները , և ալ աւելի
մտաւորական նկատմամբ , վասն զի գրե-
թէ բոլոր իր ազդեցութիւններն անկից
կ'առնու : Ուրեմն պէտք է որ հարաւն
սամենայնիւ հիւսիսին հետ ըլլայ . որ և
իցէ կերպով ինքն ալ աս բանն կ'ուզէ ,
և հիմկուհիմա կ'ընդունի բրուսիական
նախագահութիւնը քան թէ արդի վի-
ճակին մէջ մնալ : Սահմանադրութենե-
րը ճշդելու անհանձար խնդիրը զոր ան-
ցեալ տարուան օգոստոսին մէջ Գաղ-
ղիա ըրաւ Բրուսիոյ , բաւական եղաւ
հարաւային տէրութեանց հասկըցնե-
լու թէ որչափ կարօտ էին Բրուսիոյ
պաշտպանութեանը , և աճապարեցին
դաշնակցելու իրեն հետ որով բոլոր զի-
նուորական ուժերնին իրեն հրամանին
տակ անցան : Երբոր Ձուֆերայնի նոր
սահմանադրութիւն մը տալու հարկ ե-
ղաւ , հարաւային տէրութիւնները փո-
խանակ հրաժարելու ընդունեցան Բրու-
սիոյ բոլոր պայմանները , — որոնց մէջ
էր նաև այն արգելումը (veto) զոր Բրու-
սիա իրեն պահեց ըլլալիք մաքսական
ժողովոյն մէջ : Այս մաքսական միու-
թիւնը առօրեայ անցք մ'է որ կը պատ-
րաստէ հիւսիսայնոց և հարաւայնոց
սերտ միութիւնը : — Պեռլին միակ ար-
տօնութիւն մը պիտի ունենայ երեք
խորհրդարան ունենալու , որ բրուսիացի
քաղաքացւոյն պիտի ներկայացնեն իր

երեք հայրենիքները . իր անձուկ հայ-
րենիքը , Բրուսիան , քաղաքական հայ-
րենիքը , հիւսիսային դաշնակցութիւն-
նը , և մեծ հայրենիքը , Գերմանիա Ձու-
ֆերայնի անուան տակ ծալտեալ : Այս-
պիսի շէնք մը չկրնար երկար տևել նոյն
իսկ Գերմանիա , և դաշնակցութեան
խորհրդարանը քիչ ատենէն պիտի
տեսնէ որ իր աթոռներուն վրայ կընըս-
տին բոլոր Գերմանիոյ նուիրակները .
բայց այսօր Բրուսիան է որ կ'ուզէ ու-
շացնել այս վայրկեանս : Փութացաւ
քուէարկութեան հանել նոր դաշնակ-
ցութեան սահմանադրութիւնը , որպէս
զի իր խօսքը միայն Գերմանիոյ այն մա-
սին հետ ըլլայ զոր արդէն ձեռքին տակ
առեր էր , և ատենօք կարենայ ձգել միւս
տէրութեան վրայ ալ : Սակայն այս երաշխա-
ւորութիւնս իրեն չբաւեր : Պեռլինի
կառավարութիւնը չհամարձակիր յայտ-
նապէս դէմ կենալ հարաւն իրեն բե-
րող շարժմանը . բայց կ'ուզէ յապաղել
զայն ինչուան այն ժամանակ որ հիմա-
կուան դաշնակիցները բոլորովին բրու-
սիացնէ . կանկառը կ'ուզէ տերև առ
տերև ուտել : Շատ աղէկ կ'իմանայ որ
հարաւային պետութեանց դաշնակցու-
թեան խորհրդոց մէջ մոտնալը անանկ
օգնութիւն մը պիտի բերէ հակառակ
կեցողներուն , որոնք արդէն իսկ զօրա-
ւոր են , որ փոխանակ օրէնք ղնելու օ-
րէնք պիտի առնու : Գաղղիաբար մտա-
ծելով նոյն պատճառներուն համար
մենք ալ պէտք է փափաքինք որ այս
կատարեալ միութիւնս օր մ'առաջ ըստ
կարի շուտով լմննայ : Յիրաւի եւրոպա-
կան գործոց մէջ արդէն լրացած է դաշ-
նադրութեան , և անկից աւելի եղելու
թեանց ուժովը . այսուհետև հարաւա-
յին տէրութիւնները Բրուսիոյ ստի-
պեալ օժանդակներն են այն ամէն պա-
տերազմներուն մէջ որ մէկուն մէկա-
լին դէմ պիտի շարժէ . ուրեմն հարա-
ւայնոց հետ քաղաքական միութիւնը
նկելով մէկ զինուոր մ'ալ պիտի չշահի ,
այլ գերմանական գործոց ուղղութեան
ազդեցութեանը մէջ սանձ և հակաքարշ
մը պիտի գտնէ :

Մնացածը գալ թերթով :